

Hajdu Gabriella Györgyi:

Szolvencia II: radikális változás a biztosítóknál

A kockázatokhoz mérten elegendő-e a tőke és üzletileg megbízhatóan működik-e a biztosító? Ezekre az alapvető kérdésekre ad megnyugtató válaszokat az uniós Szolvencia II (SII) irányelv, amelynek elfogadása mérföldkő a biztosítási szakma történetében. Az új rendszer – amelyet idén januártól a magyarországi piaci szereplőknek is alkalmazniuk kell – gyökeresen megváltoztatja a biztosítási szektor működését.

Az Európai Unióban (EU) a biztosítók tevékenységéhez szükséges szavatoló tőkekövetelményre vonatkozó szabályokat még az 1970-es években alakították ki két uniós irányelvben. A mostanáig alkalmazott tőkekövetelmény-szabályok tehát meglehetősen régiiek voltak. Már egy 1997-ben publikált nemzetközi jelentés változtatásokat javasolt, noha e dokumentum akkor még az úgynevezett Szolvencia I. szerinti szavatoló tőkekövetelmény megbízhatóságát bizonyította.

Az akkoriban történt módosítások lényegében csak finomítások és szigorítások voltak: megemelték a szavatoló tőkekövetelmény szintjét a biztosítók fizetőképességének erősítése céljából, de nem változtatták meg annak számítási módszertanát (vagyis a szolvencia rendszer lényegét). Az Európai Bizottság – a tagállamokkal együttműködve – végül 2001-ben indította el a Szolvencia II. (SII) projektet. Ennek célja az volt, hogy a prudenciális (üzleti megbízhatóságra vonatkozó) szabályozást áttekintve kockázaterzékeny szavatoló tőkekövetelményt állapítsanak meg. Rá egy évre azonban egy újabb jelentés kimutatta: a szavatoló tőke szintjének jogszabályszerű mértéke önmagában már nem elegendő garancia a biztosítók stabil működéséhez.

A banki tőkeszabályozásban forradalmi változásokat hozó Lámfalussy-rendszer kiterjesztése a biztosítási szabályalkotásra ezzel párhuzamosan aztán alapvető változást hozott az SII kialakítási szempontjait illetően is. Utóbbi tehát szándékát, tartalmát érintően párhuzamba állítható, a szükséges mértékben összehangolható a hitelintézetek és a befektetési vállalkozások tőke megfelelési követelményeit meghatározó bázeli és EU-folyamatokkal. Nem mellékesen tehát fontos cél lett a prudenciális felügyeleti rendszer szektorok közötti harmonizációja, illetve a biztosítói csoportok és pénzügyi konglomerátumok felügyeletének hatékonyabbá tétele is.

Az uniós jogalkotás mindezek nyomán 2009 novemberében fogadta el a biztosítók, viszontbiztosítók prudenciális és tőkekövetelményeket tartalmazó (2009/138/EU számú) SII. irányelvet. E szerint 2016-tól komplex, elvi megközelítésű, kockázatalapú tőkekövetelmény és prudenciális szabályrendszer lép életbe. Három pillére: a tőkekövetelményre és annak számítására vonatkozó mennyiségi, a vállalatirányításra és felügyeleti eljárásokra vonatkozó minőségi követelmények, harmadikként pedig az információnyújtásra és közzétételre vonatkozó előírások.

E folyamat keretében az EU kialakította az európai szintű kockázatalapú felügyelési szabályrendszert is (ami egyúttal szintén erősítette a csoportszemléletet). 2011-ben ugyanis létrejöttek a banki, biztosítási, tőkepiaci Európai Felügyeleti Hatóságok (így a biztosítási piac felügyelésére az Európai Biztosítás- és Foglalkoztatóinyugdíj-hatóság /EIOPA/); és a szintén létrejött európai rendszerkockázati testület, amelynek feladata a pénzügyi rendszer egészének nyomon követése és a kockázatok elemzése. Az európai uniós pénzügyi szektor felügyeleti rendszer célja a pénzügyi rendszer stabilitásának biztosítása, a pénzügyi piac és a termékek átláthatósága, az ügyfelek érdekeinek védelme.

Az SII-t 2016. január 1-jétől kell alkalmazni valamennyi tagállamban, s ezek nemzeti jogrendszereiben legkésőbb március 31.-ig kell átültetni az uniós előírásokat. De voltaképp milyen alapelvekről is van szó?

Az új rezsim egyrészt a kockázatok lefedő, egységes elvek szerint megképzendő **szavatoló tőkeszükségletet** ír elő. Ennek, illetve a minimális tőkeszükségletnek a számítása – hasonlóképp a bankok bázeli rendszeréhez – történhet standard formulával, illetve teljes vagy részleges belső modellel. A szavatoló tőkével fedezendő tőkeszükséglet mérlegen kívüli elem is lehet. A szavatoló tőkeelemeket minőségi kritériumok alapján három szintre kell besorolni (a figyelembe vehetőségük ettől függ). A befektetésekre azonban nincs eszköz és limitkorlátozás, de a kockázatkoncentráció elkerülése kiemelt szempont. További követelmény a megfelelő biztosítástechnikai tartalékok képzése (a számítások alátámasztásául szolgáló elvek, biztosításmatematikai és statisztikai módszerek harmonizálása), ami a legjobb becslés és kockázati ráhagyás összege.

Fontos az **arányosság** elve, amely kiterjed a teljes szabályozási keretrendszerre, tehát a felügyelt intézmények és a felügyeleti gyakorlatra is. A cél az, hogy az SII ne rójon túlzott terheket a kis- és közepes nagyságú biztosítókra. A követelményeket a tevékenységük, kockázataik jellege, nagyságrendje, összetettsége figyelembevételével kell teljesíteni. Ez azonban természetesen nem mentesít a jogszabályi kötelek betartása alól.

Jóllehet a felügyelés alapvető célja az egyedi biztosítók felügyelete, az SII meghatározza a csoportszintű felügyelet hatálya alá tartozó biztosítók, vállalkozások körét is. A **csoportszemlélet** megköveteli, hogy a belső uniós piac hatékony működésének érdekében összehangolt szabályok legyenek a biztosítói csoportok felügyeletére is. Míg korábban ezek csak kiegészítő szabályozási felügyelési elemek voltak, a SII külön csoportszintű mennyiségi követelményeket és kockázatkezelési szabályokat ír elő.

Mint említettük, az SII a **tőke megfelelés számításához** a standard formula mellett bevezeti a – részleges, vagy teljes – belső modell alkalmazásának lehetőségét. Alkalmazásuk felügyeleti engedélyhez kötött.

A hazai biztosítóknak (is) az SII rendszer bevezetésének megkönnyítését, az arra való felkészülést a Magyar Nemzeti Bank (MNB) által biztosított úgynevezett preapplikációs (előzetes alkalmazási) folyamat segítette. Ennek révén megállapítható, hogy az adott biztosító – még a belső modell alkalmazására vonatkozó kérelme beadása előtt – mennyire készült fel e modell alkalmazására. A preapplikációs támogatást a jegybank az SII rendszer hatályba lépését követően is biztosítani kívánja.

A biztosítók, de a felügyeleti hatóságok működésének is jelentősen meg kell változnia ahhoz, hogy megfeleljenek az SII minőségi és mennyiségi követelményeinek.

A vállalatirányítási követelmények szerint biztosítani kell, hogy a biztosítók hatékony, az üzleti tevékenységének megfelelő, óvatos és megbízható irányítási rendszert működtessenek. Ez kiterjed a kockázatkezelési, aktuáriusi, saját kockázat- és szolvenciaértékelési, belső ellenőrzési rendszer, belső audit, megfelelőségi (compliance), illetve az ügymenet kiszervezési funkciókra, illetve az ezekhez kapcsolódó jó üzleti hírnévre és szakmai alkalmasság elvárásokra is.

Magyarország az új vállalatirányítási követelmények többségének már 2015. áprilistól megfelelt (még a régi biztosítási törvény /Bit./ módosítása alapján). Az idén januártól életbe lépett új Bit. pedig a további előírásokat is életbe léptette. Az aktuáriusra, belső ellenőrzési feladatkör és belső kontrollrendszerre, illetve az ügymenet kiszervezésére vonatkozó szabályok szintén már 2016-ot megelőzően összhangban voltak az SII szabályaival. Jellemzően ugyanez a helyzet a biztosítók különböző irányító testületeire és azok tagjaira vonatkozóan. Magyarországon ráadásul létezik olyan, számviteli rendért felelős vezetőre vonatkozó szabályozás, amit az SII nem kezel (a hazai rendszer tehát szigorúbb!).

Ami a kockázatkezelést illeti, a kockázat alapú szemléletnek be kell épülnie már az üzleti tervezésbe, és ez a mennyiségi mellett megjelenik a minőségi követelményeknél is. Utóbbiak teljesen új szemléletet jelentenek a biztosítók irányításában, ami kihívás a biztosító vezető testületeinek, nagyobb feyzelmet követelve a belső kommunikációban.

A kockázatkezelés új, szerves része a biztosító saját kockázat- és szolvenciaértékelés (ORSA). Ez azt jelenti, hogy a biztosítónak magának is rendszeresen értékelnie kell, hogy a kötelezettségek hosszú távú teljesítéséhez elegendő-e a szavatoló tőkéje. Az eredmény azonban nem ad alapot a szavatoló tőkeszükséglettől eltérő tőkekövetelmény megállapítására, vagy a tőkemegfelelés számonkérésére, továbbá kiegészítő tőkekövetelmény előírására sem.

A saját kockázat- és szolvenciaértékelés során a biztosítónak le kell írnia az egyedi kockázati profilját, értékelnie kell a tőkehelyzetet, számba kell vennie a kötelezettségeket, azok kockázatait, a kockázatvállalási határokat, s az üzleti stratégiát. Ez alapján meg kell határozni a szavatoló és a minimális tőkeszükségletet, a biztosítástechnikai tartalékok követelményeit, s természetesen gondoskodnia kell az azoknak való folyamatos megfelelésről. Meg kell határozni a standard formulával, vagy belső modellel számított szavatoló tőkeszükséglet számításához használt feltevések és a kockázati profil közötti eltérés mértékét (főképp akkor, ha az eltérés jelentős). Ha a biztosító úgynevezett illeszkedési kiigazítást, volatilitási kiigazítást alkalmaz, értékelni kell a szavatolótőke-szükséglettel és a minimális tőkeszükséglettel kapcsolatos követelményeknek való megfelelést is.

Alapvető változás, hogy az SII rendszer – a jelenleg alkalmazottól eltérő – gazdasági értékelést vezet be. Ez azt jelenti, hogy a különböző eszközöket azon az összegben kell értékelni, amelyen jól tájékozott, üzleti szándékkal rendelkező felek között létrejött, szokásos piaci feltételek szerint lebonyolított ügylet során értékesíteni lehetne. A források vagy kötelezettségek pedig úgy értékelendők, ahogy az ugyanilyen felek és piaci feltételek közt megvalósult ügylet során át lehetne ruházni, vagy ki lehetne egyenlíteni.

Az SII ugyanakkor lehetővé teszi a gazdaságitól eltérő alternatív értékelési elv használatát is. Ennek azonban összeegyeztethetőnek kell lennie az – egyik uniós rendeletben előírt – nemzetközi számviteli standardokban előírt értékelési módszerekkel (kivéve, ha a biztosítónak engedélye van egyedi értékelési módszer használatára).

Az SII egyfajta referenciaként kezeli az IFRS (azaz a nemzetközi számviteli szabvány szerinti) előírásokat – figyelembe véve az IFRS9 (pénzügyi eszközök értékelési követelményei) és az IFRS4 (biztosítási szerződések) kölcsönhatásait is. Ez nem jelenti azt, hogy az alternatív értékelési elvnek IFRS alapúnak kell lennie, az bármely nemzeti számviteli szabály lehet, ami az éves beszámoló megalapozását célozza. A biztosítók egyébként először a 2017-től induló üzleti évről készíthetnek IFRS alapú éves beszámolót.

Talán meglepő, de az SII irányelv nem rendelkezik a könyvvizsgálati követelményekről. Ez azt jelenti, hogy a magyarországi régi és az azt megtartó új Bit. előírásai – amelyek szerint az éves beszámolót auditálni kell – szigorúbbak, mint az SII irányelv.

Mint említettük, az SII rendszer bevezetése alapvetően új követelményeket jelent az **információ nyújtását**, a **felügyeleti jelentés** tartalmát illetően is. Az eddig hatályos adatszolgáltatáshoz képest mélyebb-szélesebb részletekbe menő, egységes európai táblarendszert vezettek be, amely a piaci értékelési elvek alkalmazásához kapcsolódóan különösen a befektetésekről és a tartalékokról ad a jelenleginél sokkal bővebb információt. Ez egyúttal teljesen új technikai háttér megteremtését teszi szükségessé mind európai, mind nemzeti szinten.

A 2015. évi felkészülési szakaszban az SII szerinti éves adatszolgáltatást a kontinens biztosítóinak 80 százaléka teljesítette az illetékes európai felügyeletek részére. Magyarországon az arány 100 százalékos volt, míg a szintén előírt negyedéves adatszolgáltatásnál – az Európa-szerte elvárttal azonos – 50 százalékos. Az új rendszerre vonatkozó szabályok közvetlenül hatályosuló uniós végrehajtási rendeletben, technikai sztenderdekben és EIOPA-iránymutatásban, továbbá nemzeti diszkréciók (ma hatályos elvárásokból továbbra is megmaradó követelmények) szerint alkalmazandók.

A „végső roham”, azaz a technikai felkészülés a 2015. évi tesztelésre már 2014 decemberétől megindult. Az MNB tájékoztatót tartott a felkészülési időszakot érintő (teszt)adatszolgáltatásról, és képzést nyújtott mind a 29 érintett hazai biztosítónak az ehhez szükséges szoftver használatához. Az adatállomány nagyságát érzékeltetendő mindössze egyetlen információ: a különböző SII felügyeleti jelentésekhez az EU- előírások szerint összességében 130 különböző – egyenként akár 50 excel munkalapot tartalmazó – uniós táblázatot kell kitölteniük a piaci szereplőknek évente. A tárgyidőszakokat követő adatszolgáltatások időtartama 2020-ig fokozatosan egyre rövidül (tehát gyorsul a ritmus).

Az uniós jelentést egy MNB-rendelettel szabályozott nemzeti felügyeleti adatszolgáltatás egészíti ki. A biztosítóknak ráadásul a 2016. január 1-i indulásra, az úgynevezett „Day one”-ra vonatkozóan külön jelentést kell teljesíteniük néhány kiemelt témakörre vonatkozóan (így szavatoló tőke, szavatoló és minimális tőke-szükséglet, nyitó mérleg és a 2015. december 31-i zárástól való eltérések szöveges magyarázata) 2016. május 20-ig az MNB-nek. A felügyeleti információnyújtása mellett hangsúlyos a fizetőképességről és a pénzügyi helyzetről szóló, a pénzügyi stabilitási jelentés céljára nyújtott információk köre is. Ez a nemzetközi kötelezettségek teljesítését, rendszerszintű kockázatok felmérését is szolgálja.

Az SII a biztosítók mellett a felügyeleti hatóságoknak is új elvárásokat fogalmaz meg. Mivel a piaci szereplőknél a közzétételi követelmények kapcsán előtérbe kerülnek az átlátható, számon kérhető működési elvek, a felügyelés eszközrendszere is ehhez igazodik, s megfelelő szabályok megteremtésével változik. A felügyeleteknél – ha lehet – még hangsúlyossá vált a kockázatok korai felismerése, a megelőzés, az időben való beavatkozás, a párbeszéd, végső esetben a piacról való kivezetés (felszámolás). Új, eddig nem létező eszköz a tőkekövetelményeknek való meg nem felelés rendbetételére meghosszabbított határidő bevezetése, valamint a kockázatoknak nem megfelelő szint esetén többlettőke követelmény előírás kezdeményezése.

Az SII irányelv átültetése Magyarországon új törvény megalkotását, teljes újrakodifikálást tett szükségessé. A modern magyar biztosításszabályozás történetének harmadik biztosítási törvénye alapjaiban változtatta meg a biztosítási szakma és a felügyelés szemléletét. Mindezek nyomán, a lépcsőzetes hatálybaléptetést követően a biztosítási szektorban 2016. január 1-től teljes körűen hatályba és alkalmazandóvá vált az SII rendszer, amely kockázatalapú tőkekövetelményével, elvi megközelítéseivel gyökeresen eltér a 2015. december 31-ig hatályban lévő előírásoktól.

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2016. február 29-én.”